

INVENTARISATIE NOORDKANT AMSTERDAMSE BOS 1993-1995

Frank Visbeen

Een van de langer lopende onderzoeken van de VWG is de inventarisatie van de Noordkant van het Amsterdamse Bos op vogels. Ook in de jaren 1992, 1993 en 1995 kreeg dit historische onderzoek haar vervolg.

Dit artikel vormt de afsluiting van de jaren (1982-1995) dat ik met veel plezier actief ben geweest met broedvogels tellen in het Amsterdamse Bos (De Graaf & Visbeen 1985; Visbeen 1988; Visbeen 1990; Visbeen 1993).

Methode

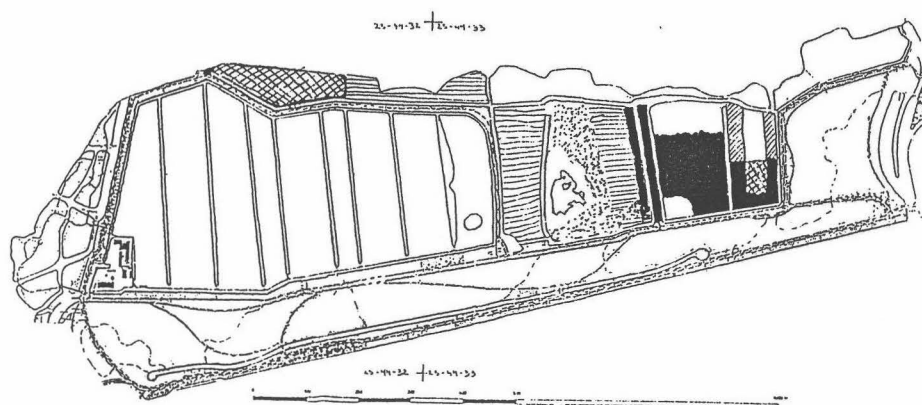
Het inventariseren gebeurde volgens de uitgebreide territoriumkartering (Van Dijk 1996). In 1993 zijn twaalf, in 1994 en 1995 tien ochtendbezoeken gebracht. De inventarisaties beginnen één uur voor zonsopgang en duren plusminus 3 à 4 uur. Elk bezoek begint op een ander punt van de route. De nachtbezoeken zijn er de afgelopen jaren bij in geschoten. Voor een aantal soorten zoals de roofvogels, uilen en Waterral, is gebruikgemaakt van de losse waarnemingen van Paul Marcus.

Gebied

Het geïnventariseerde gebied omvat, zoals in voorgaande jaren het Oeverpark, Weilanden Meerzicht, de Oeverlanden en het Eerste - , Middelste - en Laatste Bos.

Normaliter wordt in de Oeverlanden het riet om de twee jaar gemaaid echter nooit in het geheel. Zo blijft er altijd overjarig riet aanwezig, essentieel voor bijvoorbeeld de Snor en Bruine Kiekendief.

De weilanden Meerzicht hebben de status Natuurreservaat (23 ha). De weilanden worden extensief beheert. Het grootste gedeelte is maailand. Een enkel perceel is beweid door jongvee. Op sommige percelen is er sprake van verruiging, met name de eerste meters langs de slootkanten. In 1995 is het in het meest oostelijke perceel een poel gegraven. De begroeiing langs het fietspad langs het middelste bos is in de onderzoeksjaren verder ontwikkeld.

Noordkant Amsterdamse Bos

De gemarkeerde gebieden zijn in de winter voorafgaand aan het seizoen gemaaid

	= 1993		= 1993 en 1995
	= 1994		= 1993, 1994 en 1995
	= 1995		

De resultaten

In tabel 1 worden de resultaten weergegeven van 1989 tot en met 1995. In de bespreking ligt de nadruk op de laatste drie onderzoeksjaren. Het aantal soorten per jaar was in 1989: 55; 1990: 57; 1991: 54; 1992: 55; 1993: 50; 1994: 51; 1995: 53. De meest algemene soorten zijn de Merel, Winterkoning, Fitis, Kleine Karekiet en enkele vogels van de weilanden zoals Meerkoet, Grutto en Kievit.

De Noordkant van het Amsterdamse Bos is rijk aan verschillende biotopen, die uiteraard verschillende vogelgezelschappen opleveren. Achtereenvolgens worden eerst de weilanden, de oeverlanden, het oeverpark en het bos besproken.

Tabel 1. Overzicht van de broedvogels van de Noordkant van het Amsterdamse Bos 1989-1995.

soort	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Dodaars	-	0-1	-	-	-	-	-
Fuut	5	4	6	5	7	9	6
Blauwe Reiger	4	3	3	3	2	2	3
Nijlgans	-	-	1	1	1	-	-
Wilde Eend	+	+	+	+	+	+	+
Slobeend	3-4	3	2	3	3	3	6
Kuifeend	6	6	6	4	2	3	4
Bruine Kiekendief	1	1	1	2	1	1	2
Sperwer	-	-	-	-	-	1	1
Havik	-	-	-	-	-	-	1
Torenvalk	1	1	1	1	1	1	1
Fazant	+	+	+	+	+	+	+
Waterral	0-1	-	?	?	-	1	-
Waterhoen	16	18	15	14	21	26	13
Meerkoet	26	22	23	19	30	24	29
Scholekster	14	15	12	12	12	12	10
Kievit	20	17	22	23	19	18	13
Grutto	16	12	21	18	21	20	12
Tureluur	3	3	4	4	6	6	2
Holenduif	3	5	2	2	3	2	2
Houtduif	+	+	+	+	+	6	+

De Gierzwaluw 35 (1997), nr. 4

Tortelduif	1	1	1	1	-	-	-
Koekoek	2	2	3	3	3	3	3
Bosuil	2	2	1	1	2	1	2
Ransuil	-	-	-	-	1	1	-
Groene Specht	1	1	-	-	1	-	1
Grote Bonte Specht	1	2	3	2	4	4	5
Boerenzwaluw	1	2	2	1	-	-	-
Winterkoning	28	41	29	37	42	39	41
Heggemus	9	13	15	12	7	12	10
Roodborst	6	7	7	11	8	9	15
Nachtegaal	5	5	4	4	1	1	1
Blauwborst	-	-	-	-	-	-	3
Merel	29	36	35	30	30	41	33
Zanglijster	4	5	4	4	7	11	9
Sprinkhaanzanger	1	5	3	1	3	2	2
Rietzanger	1	4	2	4	2	1	5
Snor	1	2	-	-	-	-	-
Bosrietzanger	2	7	2	2	5	3	4
Kleine Karekiet	16	22	27	15	25	31	25
Spotvogel	1	1	-	-	-	-	-
Grasmus	-	2	-	-	-	-	1
Braamsluiper	2	-	3	2	-	1	1
Tuinfluit	11	13	17	16	23	24	24

Zwartkop	14	9	10	9	10	10	6
Tjiftjaf	9	11	10	10	17	18	17
Fitis	34	24	26	21	24	29	22
Goudhaantje	-	-	1	-	-	-	-
Vuurgoudhaantje	-	-	-	1	-	-	-
Grauwe Vliegen- vanger	2	1	1	1	-	-	-
Baardmannetje	0-1	-	-	-	-	-	-
Staartmees	2	3	4	2	3	1	5
Matkop	4	4	2	3	1	2	3
Pimpelmees	13	15	17	15	18	12	15
Koolmees	17	14	15	17	21	23	20
Buidelmees	-	-	-	1	-	-	-
Boomkruiper	4	3	3	4	2	2	3
Wielewaal	-	0-1	-	-	-	-	-
Vlaamse Gaai	3	4	3-4	2-3	3	3	4
Ekster	9	10	5	4	9	9	6
Zwarte Kraai	2	3	4	3	4	3	3
Spreeuw	+	+	+	+	+	3	+
Huismus	+	+	+	+	+	+	+
Ringmus	4	4	5	2	2	1	1
Vink	1	1	4	5	2	3	2
Groenling	-	-	1	1	-	-	1
Putter	1	2	2	1	1	1	2

Kneu	-	1	-	-	-	-	-
Rietgors	8	12	11	8	9	8	10

De weilanden

In 1995 is de sterke terugval van het aantal broedparen van Kievit, Grutto en Tureluur zeer opmerkelijk. De Slobeend daarentegen springt er positief uit met zes paren. Of er werkelijk sprake is van achteruitgang valt te betwijfelen, gezien de geringe inventarisatie-inspanning van dat jaar. De gegevens van 1996 en 1997 moeten daar meer duidelijkheid over geven. Tot 1995 is de weidevogelpopulatie stabiel met zelfs een lichte toename van de Tureluur. De aantallen van de Grutto wisselen nogal per jaar, al lijkt de aantalsontwikkeling nu positief. In de jaren 1987 en 1988 en 1990 lag het aantal broedparen rond de twaalf paren, in 1994-95 respectievelijk 21 en 18 paren. De Slobeend doet het goed in tegenstelling tot de rest van Noord-Holland. Het aantal broedparen van de Slobeend is gestegen tot zes paren in 1995. Verder vormen de weilanden broedgebied voor een behoorlijk aantal broedparen van de Waterhoen en Meerkoet. De Nijlgans was in 1991-1993 broedvogel in de graslanden.

In het Meetnet van weidevogels in Noord-Holland, een onderzoek van de provincie naar de aantalsontwikkelingen van de weidevogels in Noord-Holland, geven de Kievit, Grutto en Tureluur in de regio midden (de veenweidegebieden) een stabiel beeld te zien of nemen zelfs weer wat toe, de Slobeend doet het niet goed (Scharringa 1995).

De oeverlanden

In de oeverlanden is de Kleine Karekiet de meest algemene vogel. De aantallen fluctueren per jaar (25-31 broedparen), van een zorgwekkende ontwikkeling is geen sprake. Dit laatste kan ook van de Rietgors gezegd worden. De aantallen van de Rietzanger blijven aan de lage kant en wisselen per jaar. In 1995 zijn maar liefst vijf broedparen vastgesteld tegen twee en een in 1992-1993. De aantallen uit de zestiger jaren (tussen 20-30 broedparen) worden echter bij lange niet meer gehaald (Hartog 1971). Landelijk geeft de Rietzanger hetzelfde beeld. Ook Noord-Holland bevestigt de landelijke trend (Ruitenbeek et al 1990). Vooral de droogte in

het overwinteringsgebied (Sahel zone) wordt als oorzaak genoemd van de grote achteruitgang. In 1995 is er echter landelijk weer een spectaculaire vooruitgang vastgesteld door de verbeterde overwinteringsomstandigheden, veel neerslag, in de Sahel (SOVON 1996). De Sprinkhaanzanger fluctueert per jaar. Grote verschillen per jaar zijn echter een bekend verschijnsel (Texeira 1979). Ditzelfde geldt voor de Bosrietzanger. Deze soort is in de jaren 1993 en 1995 met vijf en vier territoria aanwezig, een toename vergeleken met 1990-91. De zang van de Snor is in 1995 eenmaal vastgesteld, niet goed genoeg om te honoreren met een territorium. De Waterral is in 1995 diverse malen biggend waargenomen, een broedpaar. De Bruine Kiekendief blijft de rietlanden jaren zeer trouw. In 1995 zijn zelfs twee paren vastgesteld met respectievelijk twee en vijf uitgevlogen jongen. Zo'n klein oppervlakte riet onder de rook van de stad kan dus blijkbaar heel wat jongen produceren! De Buidelmees kon in de onderzoeksjaren niet worden vastgesteld. Nieuwkomer is de Blauwborst, maar deze vestiging kon eigenlijk niet uitblijven gezien de spectaculaire ontwikkelingen van deze soort rondom Amsterdam (Melchers & Daalder 1996). In 1994 is al eenmaal de zang gehoord. In 1995 zijn maar liefst drie territoria vastgesteld van dit prachtige zangertje.

Bruine Kiekendief

illustratie: Paul Marcus

De oeverlanden zijn omzoomd en doorsneden met allerlei bosschages. Hier vinden veel vogels van het wilgenbos geschikte broedgelegenheid waaronder de Heggemus, Pimpelmees, Matkop, Winterkoning, Fitis, Tuinfluiter en Houtduif. De Tuinfluiter heeft zich goed hersteld met 23-24 paren. De Bosrietzanger blijft een broedvogel in wisselende en de laatste twee jaar in lage aantallen. De Braamsluiper treffen we ook in de randen van de oeverlanden. In 1993 is de Ransuil met zekerheid broedend vastgesteld in een eksternest aan het eind van het excursiepad. Helaas is dit broedsel mislukt. In 1994 zijn meerdere waarnemingen van de Ransuil gedaan in de oeverlanden. De toename van roofvogels in de regio Amsterdam is spectaculair (Melchers & Daalder, 1996) In de oeverlanden is zowel in 1994 als 1995 een territorium van de Sperwer vastgesteld. De Havik vestigde zich in 1995 in de elzensingel in de oeverlanden door een nest van de Zwarte Kraai om te bouwen tot een eigen huis. Er vlogen dat jaar drie jongen uit. Het wachten is nu nog op de Buizerd. Gezien de waarnemingen tijdens de broedperiode moet dit lukken voor het jaar 2000.

Het oeverpark

Aan het einde van de jaren tachtig was de Nachtegaal een zeer opmerkelijke en luidruchtige broedvogel van het oeverpark (3-4 paren). In de onderzoeksperiode is per jaar slechts één paar vastgesteld. Verder treffen we er algemeen de Winterkoning, Fitis en Tuinfluiter aan.

Het bos

De Blauwe Reigers nestelen in het Eerste- en Tweede Bos. De kolonie blijft van kleine omvang (2 à 3 paar). De Bosuil vindt broedgelegenheid in de nestkasten, die voor hen zijn geplaatst. Soms wordt in één van de kasten de Holenduif gesignaleerd. De Groene Specht laat meestal ieder jaar duidelijk zijn roep horen. Een nestvondst is er helaas nooit bij. In het BMP onderzoek van het SOVON geeft de Zanglijster een dalende trend te zien, alhoewel in 1995 een lichte stijging optrad (SOVON, 1995). In de noordkant van het Amsterdamse Bos is de soort in 1993-1995 zelfs spectaculair gestegen tot maar liefst elf territoria in 1995. Na een topjaar van de Winterkoning in 1990 met 41 territoria, is de winter van 1990/1991 weer verantwoordelijk om de stand te laten afnemen tot 29. In de jaren daarna is de soort weer sterk toegenomen tot 39-41 paren in 1993-

95. De Heggemus blijkt redelijk constant. De Roodborst doet het de laatste jaren goed met als uitschieter 1992 en 1995 (respectievelijk 11 en 15 territoria). Van de Zwartkop fluctueren de aantallen. In het algemeen is er een positieve trend in geheel Noord-Holland vastgesteld. De Zwartkop is op veel plaatsen toegenomen en breidt het broedgebied uit (Ruitenbeek et al. 1990, Melchers & Daalder 1996). De Vink is een schaarse broedvogel voor de Noordkant. De Putter is de laatste jaren een vaste klant met 1-2 broedparen. In de jaren tachtig heeft de soort zich in Noord-Holland flink uitgebreid (Ruitenbeek et al. 1990).

Conclusie

De Noordkant van het Amsterdamse Bos is nog steeds een zeer rijk vogelgebied. Onder de rook van de stad zijn verschillende broedvogels vast te stellen zoals Blauwborst, Rietzanger, Grutto, Tureluur en tevens meer algemene soorten als Winterkoning, Merel etc. De verschillende biotopen maakten het inventariseren altijd een spannende gebeurtenis.

In de tien jaar dat ik in de Noordkant rondloop, is de ontwikkeling van de roofvogelstand het meest spectaculair geweest. Na de vestiging van de Bruine Kiekendief in het jaar 1984 is de soort ieder jaar aanwezig met soms wel twee paar. De Torenavalk is jaarlijks aanwezig en de Boomvalk is een onregelmatige broedvogel. De afgelopen jaren is daarbij de vestiging van de Sperwer en Havik bijgekomen. Kortom, wie volgt er?

Dankwoord

De laatste jaren van het onderzoek is het aantal medewerkers sterk gestegen. Zonder deze volhardende inventariseerders was dit verslag niet mogelijk geweest, dus: Jan van Blanken, Menno Huizinga, L. de Jong, Paul Marcus, Jan-Hendrik van Oers, Peter Pover en Willem van der Waal, bij deze bedankt. Paul Marcus wordt tevens bedankt voor zijn aanvullende informatie.

De groep inventariseerders is niet alleen voor de gezelligheid uitgebreid. Het doel is de continuïteit van dit onderzoek en deze unieke reeks te waarborgen. Dit is dan ook gelukt want inmiddels is een nieuwe groep enthousiaste mensen rond Paul Marcus actief met inventariseren. Ik wens ze veel telplezier toe de komende jaren.

LITERATUUR

- Van Dijk. A.J. 1996. *Broedvogels inventariseren in proefvlakken* (handleiding Broedvogel Monitoring Project. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van Dijk. A.J. 1996. Het twaalfde BMP-jaar, 1995. *SOVON Nieuws* 9 (1996), nr. 3. Beek-Ubbergen.
- De Graaf. E., F. Visbeen, 1985. Inventarisatie Noordkant Amsterdamse Bos 1984/85. *Gierzwaluw* 23 (1985), nr.4.
- Hartog. A., 1971. Oeverlanden en Weilanden "Noordkant" Amsterdamse Bos. Bijlage bij: *Medelingenblad KNNV Vogelwerkgroep Amsterdam*, 9e jaargang, nr. 3 (1971).
- Ruitenbeek. W., C.J.G. Scharringa, P.J. Zomerdijk, 1990. *De Broedvogels van Noord-Holland*.
- Scharringa. C.J.G., 1992. Provinciaal Weidevogelmeet Noord-Holland 1987-1994. *De Graspieper* 15, nr.1.
- Teixeira. R.M., 1979. *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*.
- Visbeen. F., 1988. Inventarisatie van de Noordkant van het Amsterdamse Bos 1986 & 1987. *Gierzwaluw* 25 (1988), nr.1.
- Visbeen. F., 1990. Inventarisatie Noordkant Amsterdamse Bos 1988 tot en met 1990. *Gierzwaluw* 28 (1990), nr.4.
- Visbeen. F., 1993. Inventarisatie Noordkant Amsterdamse Bos 1991 & 1992. *Gierzwaluw* 31 (1993), nr.1.

F. Visbeen
Blauwpijpstraat 6
1019 KW Amsterdam